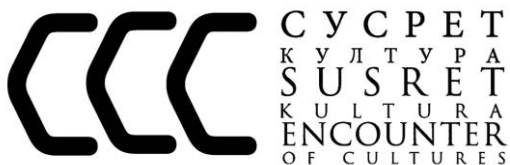

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet

Deveti međunarodni interdisciplinarni simpozijum

SUSRET KULTURA

C Y C P E T
K Y J T Y P A
S U S R E T
K U L T U R A
E N C O U N T E R
O F C U L T U R E S

Zbornik radova

Novi Sad
2018

Izdavač

Filozofski fakultet
Univerzitet u Novom Sadu
www.ff.uns.ac.rs

Za izdavača

Prof. dr Ivana Živančević Sekeruš, dekan

Urednici

Prof. dr Ivana Živančević Sekeruš
Doc. dr Željko Milanović

ISBN

978-86-6065-465-8

Deveti međunarodni interdisciplinarni simpozijum *Susret kultura* održan je 1. decembra 2016. godine.

Imejl adresa Skupa: susret.kultura@ff.uns.ac.rs

Programski odbor

Prof. dr Ivana Živančević Sekeruš	<i>Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija</i>
Prof. dr Jasmina Grković Mejdžor	<i>Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Srbija</i>
Prof. dr Angela Rihter	<i>Univerzitet Martin Luter, Hale-Vitenberg, Nemačka</i>
Prof. dr Ala Tatarenko	<i>Univerzitet Ivan Franko, Lavov, Ukrajina</i>
Prof. dr Bjorn Hansen	<i>Univerzitet u Regenzburgu, Nemačka</i>
Dr Erik Gordi	<i>Univerzitetski koledž u Londonu</i>
Prof. dr Boris Dudaš	<i>Univerzitet u Rijeci, Hrvatska</i>
Dr Ojgen Krist	<i>Kulturna zadužbina dunavskih Švaba, Baden-Virtemberg, Nemačka</i>
Prof. dr Ioana Vid	<i>Zapadni univerzitet Temišvar, Rumunija</i>
Prof. dr Vesna Požgaj Hadži	<i>Univerzitet u Ljubljani, Slovenija</i>
Prof. dr Pleh Čaba	<i>Univerzitet Esterhazi, Mađarska</i>
Prof. dr Balandin Kiril	<i>Državni univerzitet Lobačevski, Nižnji Novgorod, Rusija</i>
Prof. dr Renate Hansen Kokoruš	<i>Univerzitet Karl-Francens, Grac, Austrija</i>

Organizacioni odbor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Prof. dr Maja Marković	<i>Odsek za anglistiku</i>
Prof. dr Dragan Prole	<i>Odsek za filozofiju</i>
Doc. dr Gordana Ristić	<i>Odsek za germanistiku</i>
Prof. dr Eržebet Čanji	<i>Odsek za hungarologiju</i>
Prof. dr Ivan Jordović	<i>Odsek za istoriju</i>
Prof. dr Bojana Stojanović Pantović	<i>Odsek za komparativnu književnost</i>
Prof. dr Dejan Pralica	<i>Odsek za medijske studije</i>
Prof. dr Jovana Milutinović	<i>Odsek za pedagogiju</i>
Doc. dr Dejan Pajić	<i>Odsek za psihologiju</i>
Prof. dr Tamara Valčić Bulić	<i>Odsek za romanistiku</i>
Prof. dr Laura Spariosu	<i>Odsek za rumunistiku</i>
Prof. dr Janko Ramač	<i>Odsek za rusinistiku</i>
Prof. dr Anžela Prohorova	<i>Odsek za slavistiku</i>
Prof. dr Jarmila Hodolič	<i>Odsek za slovakistiku</i>
Prof. dr Pavle Milenković	<i>Odsek za sociologiju</i>
Prof. dr Vladislava Ružić	<i>Odsek za srpski jezik i lingvistiku</i>
Prof. dr Nikola Grdinić	<i>Odsek za srpsku književnost</i>

Izvršni odbor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu

Prof. dr Ivana Živančević Sekeruš
Prof. dr Biljana Šimunović Bešlin
Prof. dr Olivera Knežević Florić
Prof. dr Dragan Prole
Doc. dr Željko Milanović
Prof. dr Ivana Đurić Paunović
Isidora Gordić
Tomislav Bukatarević
Kristina Ivšić
Jelena Trivunić Malešević
Jasna Milošević
Igor Lekić
Maja Hovanjski
Zoran Milošević
Jaroslav Kovač
Ljiljana Siriški, sekretar Odbora

Recenzenti

Prof. dr Adam Svetlik
Prof. dr Aleksandar Kasaš
Prof. dr Ana Makišova
Doc. dr Anžela Prohorova
Prof. dr Biljana Šimunović Bešlin
Prof. dr Bojana Stojanović Pantović
Dr Daniela Marčok
Doc. dr Davorika Maravić
Prof. dr Dojčil Vojvodić
Prof. dr Dragan Prole
Prof. dr Dragica Koljanin
Doc. dr Dragoljub Perić
Prof. dr Dušanka Zvekić Dušanović
Prof. dr Edit Katona
Prof. dr Goran Vasin
Prof. dr Gorana Raičević
Prof. dr Gordana Pokrajac
Prof. dr Gordana Štasni
Prof. dr Iren Lanc

Dr Ivana Ivanić
Prof. dr Jarmila Hodolić
Prof. dr Jasmina Jokić
Prof. dr Jasmina Klemenović
Doc. dr Jasna Uhlarik
Dr Jelena Maričević
Prof. dr Kornelia Farago
Mr Ksenija Segedi
Prof. dr Laura Spariosu
Prof. dr Ljiljana Pešikan Ljuštanović
Prof. dr Marija Pastor Kiči
Prof. dr Mihajlo Fejsa
Doc. dr Mina Đikanović
Prof. dr Miroslav Dudok
Prof. dr Nataša Milivojević
Doc. dr Nenad Ninković
Doc. dr Nevena Varnica
Prof. dr Predrag Novakov
Prof. dr Radoslav Eraković

Doc. dr Radoslava Trnavac
Doc. dr Sanja Paripović Krčmar
Prof. dr Slobodan Vladušić
Prof. dr Snežana Božanić
Doc. dr Sonja Veselinović
Doc. dr Strahinja Stepanov
Prof. dr Tvrtko Prčić
Prof. dr Vladimir Gvozden
Prof. dr Zoltan Đere
Doc. dr Željko Milanović
Prof. dr Zoroslav Spevak

Svi radovi objavljeni u Zborniku radova sa Devetog međunarodnog interdisciplinarnog simpozijuma *Susret kultura* anonimno su recenzirani i dobili su po dve pozitivne recenzije.

Autori su odgovorni za jezičku korektnost svojih radova.

Ненад Нинковић¹
Дејана Васин²
Филозофски факултет,
Универзитет у Новом Саду

271.222(497.11)-774(439-89)"1738/1740"

ЖИВОТ НА ПРОСТОРУ БУДИМСКЕ ЕПИСКОПИЈЕ У КОНТЕКСТУ ЕПИДЕМИЈЕ КУГЕ 1738-1740.³

The development of human civilization has been accompanied by attempts to eradicate contagious diseases, such as plague, which had a significantly high lethality throughout history. In that respect, in the 18th century the Habsburg Monarchy first introduced various regulations, and afterwards brought comprehensive public health legislation. This way, many questions were resolved, first and foremost how to prevent the spread of an epidemic. These regulations greatly contrasted the folk customs and religious practice related to burying the dead. This paper presents phenomena at the time of the plague epidemic in Eparchy of from 1738 to 1740. On the one hand, measures were taken to fight the epidemic, and on the other hand, the killing of doctors in Buda, which has led to the spread of the plague.

Key words: Plague, Eparchy of Buda, quarantine, Taban, Szentendre, Pomaz, Bishop Vasilije Dimitrijević.

Куга, акутна инфективна болест из групе зооноза, у прошлости људске цивилизације је била једна од најопаснијих епидемијских обољења са изразито високом смртношћу. Изазива је бактерија *Yersinia pestis*, а најпознатија је у облику бубонске која дугује име изразу за отеклу жлезду. Инкубација траје између два и пет дана, када се јављају први знаци болести, грозница и висока температура, а понекад убрзан пулс и хипертензија. Ускоро по њиховој појави долази до повећања лимфних чворова, а уз повишену температуру и грозницу, често се јављају и јаке главобоље. Даљи развој болести доводи до појаве кашља, који постаје крвав, те на крају до сепсе и смрти, што може да се деси свега 48 часова од појаве првих симптома. Данас је познато да је лечење потребно почети што раније, ако је могуће у првих 24 часа [Todorović 1969: 187-194; Heidel 2006: 6-8; Bailey 2011: 22-43; Schmeichler 2013: 5-28].

---

¹ nenad.ninkovic@ff.uns.ac.rs

² dejanavasin@yahoo.com

³ Рад је настао као фазни резултат пројекта *Војвођански простор у контексту европске историје (177002)* који финансира Министарство просвете науке и технолошког развоја Републике Србије.

Једна од најпознатијих епидемија куге јавила се у Европи половином XIV века и у неким њеним деловима десетковала становништво. У Хабзбуршкој монархији, током XVIII века, куга се јављала у више наврата, често не на целом државном простору, али са високим процентом умрлих тамо где се појавила (1703-1704, 1708, 1713). Преношена је претежно из Османског царства, због чега је по *Pestpatent*-у из 1710. и *Pestordnung*-у из 1713. забрањен сваки саобраћај са овом државом у време када је у њој постојала епидемија. На спречавању ширења зараза у Монархији нарочито су радили цар Карло VI (1711-1740) и његова кћи Марија Терезија (1740-1780). Они су од Војне крајине, која се простирала уз границу са Османским царством, направили санитарни кордон преко којег куга или било која друга болест не сме да проде дубље у државу [Vaniček 1875: 161-163, 405-408; Schwicker 1883: 103-112; Vocelka 2001: 324-328; Микавица – Лемајић – Васин – Нинковић 2016: 212, 216-225].

До велике епидемије куге у Хабзбуршкој монархији дошло је између 1738. и 1741. године. Тада се јавила у више делова државе, прво на истоку у области Ердел (Трансилванија), крајем 1737. и почетком 1738, где су је донели војници који су се повлачили са османске територије. Већ фебруара 1738. јавила се у Темишвару, који је до краја епидемије имао преко 8.000 мртвих. Одатле су је војска и народ пренели у већи део државе. У таквим околностима једино што се могло урадити, јер су савременици знали да се појачаном флукуацијом становништва болест лакше шири, било је затварање насеља, односно постављање страже на улазе у њих. Уз то требало је одредити и докторе који би прегледали сумњиве или заражене особе и одвајали их у карантине, али за овај посао је недостајало медицинских радника. Њихово присуство је видљиво у градовима, али не и у селима. Са друге стране, градско становништво, збијено у уске улице, немогућност кретања је схватало као затвор, посебно када је то кореспондирало са забраном богослужења и окупљања људи у црквама, у чему су видели ускраћивање верских права. Становништво је у недисциплини подстицано често егзистенцијалним разлозима, јер током забране кретања није могло да тргује, било му је отежано бављење земљорадњом, у град су слабо или никако уношене животне намирнице, од којих су зависили, а огрев је у зимским месецима представљао озбиљан проблем. Зато су, када је епидемија јењавала, али је још увек била присутна, у лекарима видели проблем, њих су кривили што не могу да се крећу, због чега је у више градских насеља долазило до побуне, па и убиства медицинских радника, као у Будиму или Дебрецину, што је за последицу имало даље олакшано ширење епидемије [Hammer 1839: 1-3; Поповић-Сечански 1936: 49-60; Dávid 1973: 75-79, 129; Пецињачки 1975: 35, 62; Гавриловић, С. 1979: 237-265; Vekerdı 2009: 8; Васин – Нинковић 2015: 277-281].

Куга је по друштво остављала озбиљне последице. Најпре, ту је демографски моменат. Током 1738-1741. укупни губици су били око 250.000 мртвих, односно око 5% тадашњег становништва Угарске, али било је насеља или мањих територија где су

губици били далеко већи. У панчевачком дистрикту умрло је 42,31% радно способних мушкараца и жена, у Бечкеречком 36%, а у Вршачком 33,61%. Било је села у којима се број умрлих кретао између 50% и 60% становништва. Са друге стране, ту је економско пропадање, јер је најефикаснији начин борбе са епидемијом био карантин и затварање насеља. Ово је онемогућавало трговину, често и занатство, а када је епидемија дуго трајала доводила је до појава глади. Даље, разноврсност намирница које би иначе биле коришћена за исхрану, услед смањења трговине, била је знатно мања, што је доводило до других здравствених проблема. На крају, ту је низ личних трагедија чије су се последице годинама осетиле у породици. Услед обавезе контумације војници су у градовима стражарили испред кућа у којима се сумњало да има заражених или је то већ било утврђено. Ако се сумњало да има заражених карантин је трајао 21, а ако је било заражених онда 42 дана [Гавриловић С. 1996: 7-13; Kun 2002: 69-78; Ђги 2006: 115-117; Илић 2014: 48-52]

О страдањима Срба током ове епидемије остало је доста трага на подручју Будимске епископије која је у то време обухватала област западно од Дунава до ушћа Драве у њега. Податке о епидемији садрже бројна писма која су свештеници слали будимском владици, Василију Димитријевићу. Она нису настала да би приказала саму епидемију и мали број се директно односи на њу, него да опишу дијецезану стање економије у Владичанским резиденцијама у Сечују и Сентандреји. Зато се у неким куга тек помиње, док за време њеног највећег интензитета писма садрже знатно више података. Готово сва су написала духовна лица што се мора узети у обзир у разумевању става према болести. Примера ради, они су је видели као казну за грехове, због чега су истицали, ако су здрави, да они не умиру, него други народи, односно, како је у једном писму стајало „Наши су здрави, а Шокци (католици) мру“. Све процесе које је до сада утврдила мађарска историографија могуће је уочити и код Срба. Тако је недисциплина и потреба да се прекине карантин, односно забрана уласка и изласка из насеља, уочљива и код једних и код других. Са друге стране, то је резултирало убиством доктора у побуну која је прошла или била иницирана у Српској вароши. Грађа омогућава сагледавање низа личних трагедија и јасно показује пут којим је епидемија пролазила у појединим местима. Највише докумената је сачувано за Табан, затим, Сентандреју, Помаз, делом Чобанац, као и за Сечуј са околином. Тек повремено помињу се и друга насеља [Гавриловић-Васин-Нинковић 2013: 103-109].

Као што је већ речено, прва мера за спречавање ширења епидемије било је затварање насеља, најпре за улазак у њих, а потом и за излазак. Кретање је било могуће само уз пасош који су појединци добијали од лекарске комисије чиме се гарантовало да су здрави. Септембра 1738. Срби у Табану још нису схватили опасност која им прети од заразе, али је град већ био затворен. Полако је забрањивано и кретање између других насеља. У то време Срби нису били сигурни зашто је ова мера предузета, да ли из страха од несигурне појаве болести коју би

могли да унесу странци, како су навели у једном писму, или је мера уведена због могућих шпијунских радњи, јер је у току био рат са Османским царством. Половином септембра 1738. још се нису озбиљно суочили са епидемијом, док је стање јужно од Будима било теже [АСАНУК, МПА „Б“ 65/1738]. Владiku је његов брат, протопрезвитер и егзарх у Сечују – Симеон Димитријевић, половином новембра, обавестио да се већ крајем септембра осетило присуство куге у Виљану, Бремену, Мохачу, Хидошу, Батосегу, Литоби и Сечују. Готово да није било дана да неко од Сечујаца не умре, иако су сва места у близини затворена, а за напуштање насеља је потребан пасош [АСАНУК, МПА „Б“ 96/1738]. Услед оваквог развоја ситуације у Будиму су непосредно уз Српску варош у подножју Гелерт брда, подигнути карантин и куће за докторе и свештенике који су требали да брину о духовним потребама болесних или опојавају мртве. Свесни да ће се у карантину наћи и православни верници Срби су одмах уз дозволу Магистрата одредили своје свештенике и упутили их тамо [АСАНУК, МПА „Б“ 59/1738]. Децембра 1738. сва места у близини Будима су затворена и издато је наређење да престане кретање између њих. У то време, куга је ушла у Српску варош [АСАНУК, МПА „Б“ 74. и 95/1738].

На овакав развој ситуације одмах је одговорено чвршћим надзором, забраном кретања, одвајањем сумњивих из средине са здравим људима, што је допринело да је куга међу Србима у јануару 1739. била слабог интензитета. Стража је била толико јака да ако би неко покушао да се тајно увуче или изађе из града могао је бити „...из пушке избјијен“. До тада су била заражена три домаћинства, а санитарска служба је добро функционисала и како би се ко разболео, износили су га из града и носили у контумац. Половином јануара од Срба је овде било само три особе, али су и они били здрави. Пре 7. фебруара, у Табан су дошли комесари са докторима и почели визитацију свих кућа, закључивши да више није било заражених. Укупно је у целом граду пронађено до половине фебруара само 4 болесна човека, али не од куге. Будимци су се надали да ће ускоро бити укинута забрана кретања [АСАНУК, МПА „Б“ 137-138, 140-141/1739]. Међутим, куга није искорењена, она је и даље била у близини града и свако кретање је могло поново да је прошири. У једном од извештаја се види да није умрло пуно Срба – 27, и то претежно пијанци, скитнице, сиромаси, за које се чак не зна да ли су боловали од куге. Смањењу кретања становништва поред стражи и страха од болести допринело је зимско време, када је флукуација људи и иначе била слабија. Срби су на малим жртвама захваљивали Богу, верујући да их је он спасао услед бројних литија, молебана, бденија и помазања светим миром, иако је управо присуство становника овим чиновима на малом простору, могло да доведе до ширења епидемије [АСАНУК, МПА „Б“ 63/1739; Поповић 1952: 362; Васин-Божич-Божанић 2014: 764-767].

Куга је, међутим, тек почела да се шири. Новооболели су имали њене јасне знаке – модре приштеви око и по мошницама (отоци лимфних чворова) и гној која их је пратила. Свештеник Николај Миловановић је истакао у писму владици да се

болест појавила међу рођацима и суседима преминулих особа или оболелих који су у контумацу, што упућује на начин на који су се заразили [АСАНУК, МПА „Б“ 142/1739; Поповић 1952: 361]. Крајем фебруара 1739. је поново издата наредба да нико не излази без пасоша из Будима и његове околине, као и да се унутар града не мешају међусобно [АСАНУК, МПА „Б“ 92-93/1739]. У исто време, епидемија је захватила околину манастира Грабовца, због чега је и око њега забрањено кретање, док је у Мохачу владала епидемија великог интензитета [АСАНУК, МПА „Б“ 120-121/1739; Поповић 1952: 362-363]. Почетком марта 1739. Сентандрејци су се слободно кретали, али у Будим нису могли да уђу. У Српској вароши, тврђави и будимском подграђу владало је тешко стање, а услед забране уласка и изласка из града нису могли да допреме животне намирнице и огрев [АСАНУК, МПА „Б“ 160. и 161/1739]. Глад и зима су претили да изазову још већи хаос, који је на крају марта довео до побуне. Иако није најјасније како је она почела, нити где, брзо је пренета у Табан, јер је он био испред карантина под Гелерт брдом. Побуњеници су напали медицинско особље и тако их тукли, да су неки издахнули одмах, а неки убрзо по томе. Међу мртвима је био и доктор Мајснер, царски лекар који је бринуо о зараженима. Срби су тврдили да немају никакве везе са овим догађајем, иако је побуна очигледно захватила и Табан, а свештеник Николај Миловановић је у писму владици Василију изразио сумњу да су Срби ипак учествовали у њој [АСАНУК, МПА „Б“ 18/1739; Поповић 1952: 362, 364]. Власти нису имале поверења у овакве изјаве и спремале су да у српски део града упуте одред немачких војника ради истраге и кажњавања побуњеника. Њима је наређено да у случају нове побуне побију све који је подстичу и предводе. Донета је одлука да се нови медицински радници упуте у карантин тек када се заврши истрага, а кривци буду кажњени. Свештенство је одмах приметило да је смрт медицинских радника и изостанак нових главни узрок другог таласа епидемије, јер се људи слободније него до тада крећу по граду [АСАНУК, МПА „Б“ 194/1739].

Куга се брзо проширила по околини Будима. До јуна 1739. је однела многе животе у Чобанцу и Помазу [АСАНУК, МПА „Б“ 52. и 54/1739]. Док је у главној владициној резиденцији – Сентандреји није било, јер је кретање из околних места било онемогућено. У Сечују, где је такође био Епископски двор, у марту су забележени смртни случајеви неколико виђенијих Срба. Владичин брат је на самом почетку марта сведочио да су села у Барањи без оужених, али да болест шире војници који су били на зимовнику по бројним насељима. Тако су војници пука принц Лотариншки, донели болест у Шошкот у којем је било српског становништва. Чињеница да су окужена места изолована допринела је да се куга не шири у остала села Мохачкопољског протопрезвизетарата [АСАНУК, МПА „Б“ 175/1739].

Епидемија ни у априлу није ушла у Сентандреју, чији су становници слободно обрађивали винограде и њиве, али су сва места у близини, Будим, Острогон, Вац, Помаз, Калаз, Чобанац, затворена [АСАНУК, МПА „Б“ 105, 162. и

164/1739]. О размерама епидемије у Чобанцу и Помазу говори чињеница да су Сентадрејци забележили да ветар који дува у правцу њиховог насеља доноси из Помаза неописив смрад непокопаних људских лешева. За то време, у Табану је била комисија са четири целата, чији је задатак био да погубе све оне који крше забрану напуштања својих домова или града [АСАНУК, МПА „Б“ 163/1739]. Ипак, у Српској вароши куга није имала јак интензитет и савременици су забележили да највише умиру католици, док су до тада само три српске куће остале потпуно пуне. То их, међутим, није ослобађало забране кретања и контумације. Слична ситуација била је и у Острогону [АСАНУК, МПА „Б“ 143. и 149/1739].

Села око Будима и Сентадреје су у марту била тешко погођена епидемијом, због чега су са стражом затворена, али нема никаквих података о медицинским радницима у њима, него су препуштена својој судбини. Како ни пошта из њих није могла да изађе, сва сведочанства која говоре о страдању су подаци из друге руке, тј. оних особа које су некако дошле до информација, пре свих Сентадрејца. Услед забране напуштања насеља, сељани нису могли да обраде њиве и винограде, а глад им је константно претила. Страх од смрти и епидемије осетио се током маја и у Сентадреји. У тренутку када су то јављали епископу (маја 1739) чинило се да је куга већ била међу њима, јер у постскриптуму писма свештеници описују симптоме болести код једног од „господара“ забележеног под надимком Паприка, који има отоке по телу, што се слаже са симптомима куге. За њега су прогнозирали да ће поживети још најдуже два дана [АСАНУК, МПА „Б“ 151/1739].

Страже око насеља крајем маја и почетком јуна више нису ни пошту пропуштале, а све који би кришом покушавали да уђу или изађу из града или села могли су да убију. Поред куге и глад, услед блокаде насеља, била је озбиљан проблем. Она је у селима односила своје жртве [АСАНУК, МПА „Б“ 152/1739]. Мере које су предузете у Сентадреји допринеле су да куга није озбиљно проширена насељем и да осим случаја са „господаром Паприком“, у њој ни у јуну није било жртава [АСАНУК, МПА „Б“ 153/1739]. У исто време у Помазу и Чобанцу је умирало од три до пет особа на дан, што је био велик број. Да би се заштитили, Сентадрејци су сами затворили своје место, а посебне страже поставили према Помазу и Чобанцу у Пилишким брдима. Укупно је постављено пет стражарница. Услед глади у Помазу, Сентадрејци су почели да пеку хлеб, да га носе у сеоски атар и остављају, да би касније дошао неко из Помаза и преузео га [АСАНУК, МПА „Б“ 154. и 164-165/1739]. Изолацији су самостално прибегли и становници села који су одлазили у винограде и шуме, како не би заразили суседе или сами били заражени [АСАНУК, МПА „Б“ 68/1739].

У мају је контумација била обавезна за све у Табану, јер се куга све више ширила међу Србима [АСАНУК, МПА „Б“ 91/1739]. Свештеник Николај Миловановић је приметно да је мешање становништва довело до ширења епидемије. Зато је са осталим паросима, по наредби световних власти, апеловало на становнике

да не излазе из кућа, чак и у цркву да не долазе [АСАНУК, МПА „Б“ 144. и 145/1739]. Да би ширење епидемије у било спречено почетком јуна 1739. постављени су нови носачи и доктори под Гелерт брдом, а са њима су стигле и наредбе да се мртви сахрањују на посебном месту. Међутим, ситуација се и даље погоршавала. У контумацу на служби преминуо је свештеник Василије, уместо кога је упућен Јаков Поповић. Чекала га је иста судбина. Истовремено, људи су се са подршком власти разишли по шумама, колибама и виноградима [АСАНУК, МПА „Б“ 146/1739]. Временом ситуација се нешто поправила у Табану, али је у Помазу и даље била врло тешка [АСАНУК, МПА „Б“ 45. и 47/1739]. Док нису стигли доктори, у Будиму је сваког дана умирало између 20 и 25 католика и од 4 до 6 Срба, мада је било и дана када се тај број пењао до десет. О тежини ситуације сведочи и чињеница да из 1739. нема записника будимског танача, који постоји за низ година пре и после епидемије, јер он није могао да се састаје [АСАНУК, МПА „Б“ 116/1739; АС, ПСОБ; Поповић 1952: 366]. Почетком августа, куга је жењавала, а дневно је умирала једна или две особе, а ретко три. Крајем августа се знало да ће доћи изасланици који ће у оним домовима у којима је било заражених или су сви помрли спровести стерилисање, спалити одећу, прати куће и кадити их, како би се искоренила болест, односно објекти поново били употребљиви [АСАНУК, МПА „Б“ 117/1739]. Пред јесењу бербу плодова, Будимски магистрат је дозволио излазак изван насеља, али да не би дошло до већег контакта међу људима, по деловима града, те је тако за Табанце одређен трећи термин [АСАНУК, МПА „Б“ 119/1739].

У селима је епидемија и даље била интензивна, па су страже постављене по путевима. До августа 1739. у Помазу је умрло око 400 људи [АСАНУК, МПА „Б“ 166/1739]. На Преображење (17. августа по новом календару) су Сентандрејци однели у помаски атар храну и увече су ту срели Јована Бешлића, прву особу коју су видели и којој су се приближили од када је куга избила у овом селу. О њему су оставили потресну забелешку која гласи: „Ужаснули смо се када смо га видели. Дуго га нисмо могли препознати [...] зарутаево је по образима и има велику браду само што му се очи и нос виде. Као да је био у тамници десет година. Од многе жалости за својим синовима и братом. Узесмо га питати [о куги и смрти – прим. аутора] али он није рекао ни речи [о томе – прим. аутора] него се савио до земље ридајући и плачући. Ни ми више нисмо могли да проговоримо, него смо гледајући ту велику жалост почели плакати“ [АСАНУК, МПА „Б“ 166/1739]. Њихово друго сведочење говори како се непромишљеношћу болест лако преносила. Наиме, крајем августа, неки Бошко из Сентандреје је био у Помазу и узео од ондашњих становника 200 форинти, али чим је дошао у Сентандреју, разболео се и умро. Пети дан се његова жена, после контакта са помаским новцем, разболела и умрла, а потом и Бошков млађи брат. Још седам кућа се окужило од њих, и оне су изоловане, а Бошкова је спаљена. У међувремену је умро и најмлађи Бошков брат и његова жена, док је део породице издржао контумацију и преживео [АСАНУК, МПА „Б“ 167. и 168/1739].

Куга је у септембру престала у Коморану, иако је било још по околним селима, док је у Српском Ковину (Рацкеве) све и даље било затворено, али није било мртвих или заражених. Из манастира Ковина је у септембру 1739. јављено владици да се не може нигде и да је све затворено, али да су, на срећу, у Ковину сви здрави [АСАНУК, МПА „Б“ 22, 51. и 58/1739]. Међу Србима се епидемија октобра 1739. смирила у Стоном Београду (Секешфехервару). Ипак, ово се односило само на Србе, јер ондашњи свештеник је обавестио владику да је и даље присутна међу већински католичким становништвом. Срби су страдали у селу Перкат, где је било заражено девет православних домова. Куга се у јесен повукла из Дунавпонтелије, Адоња и Алмаша, док је још увек било у Батосегу [АСАНУК, МПА „Б“ 66. и 77/1740; Поповић 1952: 368-369]. Септембра-октобра попустила је и у Острогону, где је од фебруара било врло тешко стање, за чега су кривци били представници власти, а то је у граду био острогонски надбискуп, који су од доктора тражили да прикрију болест због чега није на време дошло до изолације и контумације, него је епидемија проширена лако и брзо. Од Срба је овде оболело десет људи, од којих је осам умрло, док су двоје излечени [АСАНУК, МПА „Б“ 55/1739]. У Помазу епидемија је била присутна и октобра 1739 [АСАНУК, МПА „Б“ 157/1739].

Право олакшање наступило је новембра 1739. када је у Табану било јасно да епидемија јењава. Спорадично још се јављала и код Срба и код католика, али је било све мање смртних случајева, а појављивали су се и случајеви излечења. Ради сигурности, и даље је важила наредба забране напуштања вароши. Да је куга почела да јењава види се и по томе што је у октобру протопрезвитер Нестор Живановић почео да венчава младенце. Исти свештеник је јавио владици да је у Будиму до тада умро 631 православац, док је у целом граду умрло 5.865 особа. У Пешти је било 620 мртвих [АСАНУК, МПА „Б“ 69-76, 80-85, 89, 90/1739; Dávid 1973: 89]. Тако је број Срба преминулих у Будиму био 10,76% укупних умрлих током епидемије. Непознато је, међутим, колико је Срба у том тренутку живело у граду. Петнаест година после ових догађаја, Будим и Пешта су заједно имали 184 српска дома, што указује колико је морала бити тешка епидемија 1738-1740. Три села у којима су доста страдали – Помаз, Калаз и Чобанац – исте године су имала укупно 191 домаћинство. Реч је о оним домаћинствима која су преживела кугу, али остаје отворено питање колико их је у њој нестало [Гавриловић – Васин – Нинковић 2014: 123]. Експлицитни подаци о броју умрлих услед епидемије у ово време нису бројни, а често је тешко говорити и о томе који део преминулих чине Срби. Поред наведених, остали су сачувани још за једно место – Хајдубесермењ, у жупанији Хајдубихар, где је поред 1.410 Мађара умрло 57 Рома и 205 Срба [Sasvári 1977: 103-104].

На самом почетку 1740. доктори су визитирали Сентандреју и Чобанац и констатовали да ту више нема болести, али нису ишли у Помаз, јер се причало да је ту куга још присутна [АСАНУК, МПА „Б“ 171/1739; Vasin-Ninković 2016: 51-53]. У јануару 1740. Стони Београд је и даље био затворен [АСАНУК, МПА „Б“ 70/1740].

Крајем фебруара, још увек у Будим нису никог пуштали и било је информација да ће то учинити, ако не буде новог ширења болести, тек у мају, јер је куге било још у околним селима. Ипак, већ током марта 1740. Будим је отворен, јер више није било озбиљне опасности у његовој околини [АСАНУК, МПА „Б“ 84-85, 8I/1740; Поповић 1952: 369].

***

Рат између Хабзбуршке монархије и Османског царства вођен између 1737. и 1739. године остао је упамћен поред губитка територије и по преношењу куге са повлачењем војске, те њеном релативно брзом ширењу на простору северно од Саве и Дунава. Овоме је допринело то што су заражени војници били у додиру са народом, нарочито у током јесени и зиме 1738/1739 у појединим местима, и када је епидемија била очигледна, она је негирана, забрана кретања није одмах спроведена свуда, него тек у непосредној опасности или када је куга већ ушла у насеља, становништво је било недисциплиновано и бунило се против мера спречавања епидемије или чак побило малобројне медицинске раднике. Услед свега овога, смртност је била велика, нека насеља су остала потпуно пуста или са десеткованим становништвом. Срби који су живели у Хабзбуршкој монархији нису избегли судбину осталих народа и код њих је епидемија оставила тешке последице, о чему нема пуно трага у изворима. Област на којој је ово могуће документовати архивским подацима је Будимска епископија – територија западно од Дунава, до Драве, која је била њена јужна граница. На основу докумената може се закључити да је све оно што је пратило епидемију на простору Угарске евидентно и у више микроцелина, на којима су живели Срби, посебно у насељима као што су Српска варош у Будиму, Сентандреја, Сечуј, Помаз, Калаз, Чобанац. Тамо где су контумација и изолација недоследно спровођене, куга се лако ширила и однела велики број жртава. Недостатак медицинског особља или њихово убиство допринели су, уз флукуацију становништва, до епидемије већих размера у Будиму и два села, Помазу и Чобанцу, у којима изгледа да уопште није било доктора. Са друге стране, добра изолација Сентандреје и брига која је у то уложена као и благовремено одвајање заражених особа, допринели су да овде, иако је реч о густо насељеном месту, није дошло до већег развоја болести.

ИЗВОРИ

Архив Србије, Привилегована српска општина у Будиму (АС, ПСОБ)
Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима,
Митрополијско–патријаршијски архив, Фонд „Б“ (АСАНУК, МПА „Б“)
Поповић, Д.– Сечански, Ж. (1936). *Грађа за историју насеља у Војводини од 1695. до 1796.* Нови Сад: Матица српска.

ЛИТЕРАТУРА

- Bailey, D. (2011). *The plague*, New York: The Rosen Publishing Group.
- Vaniček, F. (1875). *Spetialgeschichte der Militärgrenze*, Band I, Wien: Der kaiserlich-königlichen Hof-und Staatsdruckerei.
- Vocelka, K. (2001). *Österreichische Geschichte 1699-1815, Glanz und Untergang der höfischen Welt*, Wien: Ueberreuter Verlag.
- Васин, Г. Божић-Кисић, М. и Божанић С. (2014). Неадекватно сахрањивање као важан фактор у епидемији куге код Срба у Хабзбуршкој монархији крајем 18. века. *Српски архив за целокупно лекарство*, 11/12, 764-767.
- Васин, Г. и Нинковић, Н. (2015). Смрт између санитарних прописа и народних обичаја: куга у Срему 1795-1796. *Зборник Матице српске за друштвене науке*, 151, 277-287.
- Vasin, G. Ninković, N. (2016). Microunits Taban, Sentandreja and Pomaz as a Paradigm of Fighting Plague Epidemic 1738-1739. *Acta historiae medicinae, stomatologiae, pharmaciae, medicinae veterinariae*, 1, 43-55.
- Vekerdí L. (2009). *Magyarországi és Erdélyi pestisjárványok a XVIII. században. Járványtörténeti bibliográfiai függelékkel*, 1-16.
- Гавриловић, В. Васин, Г. Нинковић и Н. (2014). Преглед историје Будимске епархије до 1918. *Три века Карловачке митрополије 1713-2013*, (103-126). Нови Сад: Мало историјско друштво.
- Гавриловић, С. (1979). *Срем од краја XVII до средине XVIII века*, Нови Сад: Филозофски факултет.
- Гавриловић, С. (1996). Епидемија куге на Балкану и средњем Подунављу од краја XV до XIX века. *Зборник радова: 200-годишњица сремско-црпшке куге (7-13)*. Нови Сад: Научно друштво за историју здравствене културе Војводине.
- Dávid Z. (1973). Az 1738, évi pestisjárvány pusztítás. *Orvostörténeti Közlemények*, 69-70, 72-130.
- Илић Ј. (2014). *Банатска војна крајина у другој половини 18. века*. Необјављена докторска дисертација, Београд.
- Kun E. (2002). Mutogattyá isten haragját – Adalékok az 1739/1740-es Debreceni pestis Történetéhez. *Hajdú-Bihar Megyei Levéltár Évkönyve XXIX*, 69-78.
- Микавица, Д. Лемајић, Н. Васин, Г. Нинковић, Н. (2016). *Срби у Хабзбуршкој монархији од 1526. до 1918*, Нови Сад: Прометеј, Радио-телевизија Војводине, Филозофски факултет.
- Öri P. (2005). A pestisjárványok demográfiai következményei a 17-18. századi Magyarországon. *A KSH Népeségtudományi Kutatóintézet Történeti Demográfiai Évkönyve*, 101-117.
- Поповић, Д. (1952). *Срби у Будиму од 1690 до 1740*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Sasvári L. (1977). Az 1739-es pestisjárvány "ráci" áldozatai Hajdúböszörményben. *Orvostörténeti Közlemények*, 103-107.

Todorović, K. (1969) Kuga. *Medicinska enciklopedija, tom 4*: 187-194.

Heidel, S. (2006). *Die Pest in Europäischen Städten*, Chemnitz: Technische Universität Chemnitz.

Schwicker, J. H. (1883). *Geschichte der österreichischen Militärgrenze*, Wien und Teschen: Verlag von Karl Prochaska.

Schmeichler, N. (2013). *Reaktionen auf die Pest: Die Neuzeit entsteht*, Hamburg: Bechelor Master Publiscing.

SADRŽAJ

PLENARNO IZLAGANJE

Бојан Јовић УМЕТНИЧКА КЊИГА МОДЕРНОГ ДОБА: ПОЈЕДИНАЧНО VS. КОЛЕКТИВНО; МОДЕРНА VS. АВАНГАРДА	9
--	---

I

KULTURNI KONTEKSTI U NASTAVI STRANOG JEZIKA

Драгиња Рамадански КА МЕТАЕТИЦИ КЊИЖЕВНОГ ПРЕВОЂЕЊА	35
Роберт Грошел КУЛТУРА И ФУСНОТЕ: АНАЛИЗА ПРЕВОДИЛАЧКИХ ФУСНОТА У СРПСКИМ ПРЕВОДИМА ПРОЗА ЦИРИЛА КОСМАЧА	49
Hargita Horvat Futo, Edita Andrić, Eva Hoža INTERKULTURALNI DIJALOG U PREVODIMA ROMANA PETERA NADAŠA	61
Zuzana Čížiková PREKLADOVÁ TVORBA Z LITERATÚRY PRE DETI A MLÁDEŽ V 70. ROKOCH 20. STOROČIA V ČASOPISE PRE DETI PIONIERI	73
Jelena Redli RAZVIJANJE INTERKULTURNE SVESTI U RADU SA STUDENTIMA SRPSKOG JEZIKA KAO STRANOG	83
Olja Perišić Arsić RAZLIČITI ASPEKTI KULTURE U UDŽBENICIMA SRPSKOG JEZIKA KAO STRANOG ZA SREDNJI NIVO: <i>SRETAN PUT I UČIMO SRPSKI 2</i>	95

II

ISTORIJA KULTURE

Milena Spremo ONKRAJ METAFIZIČNE SUPERIORNOSTI: O POKRŠĆANSKI CIVILIZACIJI	109
Борис Стојковски, Небојша Карталија ПЕРЦЕПЦИЈА БАЛКАНСКОГ ПОЛУОСТРВА У ПУТОПИСИМА ИСТОЧНИХ И ЗАПАДНИХ ПУТОПИСАЦА ОД XI ДО XV ВЕКА.....	119

Zoltán Györe, Attila Pfeiffer „VELIKO GROBLJE NACIONALNOG SJAJA” MOHAČKA BITKA 29. AVGUSTA 1526.....	129
Ненад Нинковић, Дејана Васин ЖИВОТ НА ПРОСТОРУ БУДИМСКЕ ЕПИСКОПИЈЕ У КОНТЕКСТУ ЕПИДЕМИЈЕ КУГЕ 1738-1740.	143
Momir Samardžić PERCEPCIJE ŽELEZNICA U SRPSKOJ I BUGARSKOJ SOCIJALISTIČKOJ MISLI SEDAMDESETIH GODINA 19. VEKA: SVETOZAR MARKOVIĆ I HRISTO BOTEV	155
Peter Vukman THE LIFE AND POLITICAL VIEWS OF OBRAD DOBANOVAČKI, YUGOSLAV POLITICAL EMIGRANT IN HUNGARY	167
III	
JEZIK I KULTURA	
Edita Andrić SZÓKÉPZÉSI LEHETŐSÉGEK A SZERB ÉS A MAGYAR NYELVBEN, A GLAVA ÉS A FEJ FŐNEVEK PÉLDÁJÁN	179
Anna Makišová INTERFERENČNÉ PRVKY PRI POUŽÍVANÍ PREDLOŽIEK NA, ZA, V V REČI VOJVODINSKÝCH SLOVÁKOV	197
Канапе Окано VERBA И NOMINA DICENDI У ВОЈВОЂАНСКОМ РУСИНСКОМ ЈЕЗИКУ	207
Mira Milić, Aleksandra Kardoš ADAPTACIJA IZVORNO JAPANSKE TERMINOLOGIJE BORILAČKIH VEŠTINA IZ ENGLESKOG JEZIKAU SRPSKOM: TEORIJSKI I PRAKTIČNI ASPEKTI.....	219
Марко Јанићијевић МЕТАФОРИЧКО ПРЕДСТАВЉАЊЕ КОГНИЦИЈЕ У ЕТИМОЛОГИЈИ ПРЕФИКСИРАНИХ ЛАТИНИЗАМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	233
Jelena Vojinović-Kostić O NEKIM JEZIČKIM ODLIKAMA STILA POLITIČKOG DEBATNOG DISKURSA.....	243

Милена С. Зорић ЈЕЗИК – МАСКА И/ИЛИ КУЛТУРНИ ИДЕНТИТЕТ ЈУНАКА СТЕРИЈИНИХ РАНИХ КОМЕДИЈА	257
---	-----

IV KNJIŽEVNI SUSRETI

Марија Клеут НЕМАЧКЕ И СРПСКЕ ПРИЧЕ О ВАМПИРИМА У ХВИИ ВЕКУ	269
--	-----

Драгољуб Перић МОТИВ ЛЕНОРЕ У НЕМАЧКОЈ И СРПСКОЈ УСМЕНОЈ ТРАДИЦИЈИ И КЊИЖЕВНОСТИ: ТИПОЛОШКА ВЕЗА ТЕКСТА И КОНТЕКСТА ТРАДИЦИЈЕ	279
--	-----

Čila Utaši МАНЈЕ ПЕСМЕ ЗБИРКЕ <i>ADRIANSZKOGA MORA SYRENA</i> PETRA ZRINSKOG	291
---	-----

Gordana Todorčić ЈЕДНОЧИКА <i>NE ZABORAVI ILI ZAPAMTI</i> DR HINKA GOTLIBA	299
---	-----

Милорад Миљаковић АБРАМ ТЕРЦ О СОЦИЈАЛИСТИЧКОМ РЕАЛИЗМУ	309
--	-----

Marína Šimáková Speváková IMPULSI JUGOSLOVENSKE NEOAVANGARDE U SLOVAČKOJ POEZIJI	319
---	-----

Marta Součková K TEMATIZÁCIJ DEJÍN V SLOVENSKEJ PRÓZE PO ROKU 2000	329
---	-----

Весна Цидилко НА ГРАНИЦИ ПРИЧЕ: ЕСЕЈ КАО НАРАТИВНИ МОДЕЛ У ПРОЗИ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА	339
--	-----

Vladislava Gordić Petković ТЕЛО I ТЕХНОЛОГИЈА У САВРЕМЕНОМ СРПСКОМ I АНГЛОФНОМ ROMANU	351
---	-----

V

KULTURA, OBRAZOVANJE, MEDIJI

- Janko Ramač
KULTURNA I PROSVETNA DELATNOST UČITELJA MIHAJLA VRABELJA
MEĐU RUSINIMA U BAČKOJ U POSLEDNJOJ DECENIJI XIX VEKA.....363
- Jarmila Hodoličová
SÚČASNÁ SLOVENSKÁ VOJVODINSKÁ LITERATÚRA PRE DETI V ROKOCH
2012-2015 375
- Соња Леро
ВЈЕРОВАЊЕ У МОЋ ЈЕЗИКА НЕКАД И САД (О АПЕЛАТИВНОЈ ФУНКЦИЈИ У
КЛЕТВАМА И РЕКЛАМАМА).....383

VI

KULTURA IDENTITETA

- Milena Stefanović, Aleksandar Matković
PITANJE INDIVIDUALNOSTI ROBOVA I ŽENA U FILOZOFIJI LIBERALIZMA
DŽONA STJUARTA MILA I HERIJET TEJLOR MIL 397
- Daniela Marčok
PISMENOST SLOVAČKOG STANOVNIŠTVA U UGARSKOJ KRAJEM
18. VEKA.....407
- Анжела Прохорова
ПАРАДОКСИ РУСКОГ НАЦИОНАЛНОГ КАРАКТЕРА И ЊИХОВ ОДРАЗ У
РУСКОМ ЈЕЗИКУ (ПАСИВНОСТ И МАКСИМАЛИЗАМ).....417
- Aleksander Urkom
ISPITIVANJE KULTURNO-IDENTITETSKIH OBELEŽJA U SRPSKO-MAĐARSKOM
REČNIKU MIRJANE BURZAN I AGNEŠ KACIBE 427

UNIVERZITET U NOVOM SADU
FILOZOFSKI FAKULTET
Dr Zorana Đinđića 2
21000 Novi Sad
Tel: +381 21 450690
www.ff.uns.ac.rs

Tehničko uređenje radova
Ljiljana Siriški
Aleksandra Mirković

Priprema za štampu i redizajn korica
Igor Lekić

Štampa i povez
Štamparija Futura
Mažuranićeva 46, 21131 Petrovaradin
Tel: +381 21 6431 602

Tiraž
100

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

316.74:81/82(082)

**МЕЂУНАРОДНИ интердисциплинарни симпозијум „Сусрет култура” (9 ; 2016 ;
Нови Сад)**

Zbornik radova / Deveti međunarodni interdisciplinarni simpozijum „Susret kultura”,
[1. decembar 2016, Novi Sad] ; [urednici Ivana Živančević-Sekeruš, Željko Milanović]. -
Novi Sad : Filozofski fakultet, 2018 (Petrovaradin : Futura). - 442 str. : ilustr. ; 23 cm

Radovi na više jezika. - Ćir. i lat. - Tiraž 100. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.
- Bibliografija uz svaki rad. - Rezime na engl. jeziku uz svaki rad.

ISBN 978-86-6065-465-8

a) Мултикултуралност - Интердисциплинарни приступ - Зборници b) Културни
плурализам - Интердисциплинарни приступ - Зборници

COBISS.SR-ID 324029191
